Kunst, æstetik og pædagogik som socialpædagogisk strategi på det sociale tilbud Kofoeds Skole

Æstetisk erfaring, myndiggørelse og livsengagement i arbejdet med udsatte voksne

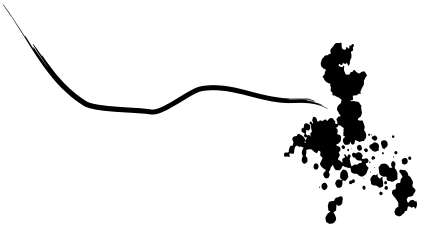

af **Robert Olsen**

Artiklen analyserer kunstens og æstetikkens betydning i den socialpædagogiske praksis på Det sociale tilbud Kofoeds Skole. Med afsæt i Funch og Moutamid Kunst og æstetik som socialpædagogisk strategi (2012) og Nyanders Æstetik, æstetiske udtryksformer og kultur (2019) undersøges, hvordan æstetiske processer fungerer som socialpædagogisk strategi i arbejdet med udsatte og psykisk sårbare voksne. Med inddragelse af æstetikteoretiske perspektiver (Baumgarten, Kyndrup), og nyere kultur- og socialpædagogisk teori argumenteres der for, at kunst og æstetik ikke primært bør forstås instrumentelt, men som intrinsiske goder, der understøtter emotionel integration, selvforglemmelse, myndiggørelse og kulturel deltagelse. Artiklen positionerer Kofoeds Skoles praksis som et væsentligt bidrag til en æstetisk orienteret socialpædagogik og diskuterer kunstens potentiale som korrektiv til mål- og effektstyringslogikker i velfærdsarbejdet.

Sydhavnen, 2026

Indledning

I de senere år har socialpædagogisk praksis i stigende grad været præget af dokumentationskrav, effektmålinger og målstyrede indsatser. Denne udvikling har skabt et øget fokus på målelige progressioner i beskæftigelse, uddannelse og funktionsevne. Samtidig risikerer den at marginalisere dimensioner af menneskelig erfaring, som ikke umiddelbart lader sig kvantificere – herunder æstetisk erfaring, følelsesmæssig forankring og eksistentiel meningsdannelse.

Det sociale Kofoeds Skole repræsenterer blandt andet en praksis, hvor kunst og æstetik ikke betragtes som perifere aktiviteter, men som centrale elementer i det pædagogiske arbejde. I skolens eget materiale formuleres det: "*Der behøver ikke at være grimt, beskidt, rodet og slidt, fordi det er en social institution. Tværtimod.*" Udsagnet markerer en normativ position: æstetik er ikke luksus, men en forudsætning for værdighed og livskvalitet. Kofoeds Skole er et socialt tilbud for udsatte mennesker (se boks).

Denne artikel analyserer, hvordan kunst og æstetik fungerer som socialpædagogisk strategi på Kofoeds Skole. Med udgangspunkt i skolens praksis erfaringer og relevante æstetik- og pædagogik teoretiske perspektiver undersøges følgende spørgsmål: Hvordan bidrager æstetisk erfaring til emotionel integration, myndiggørelse og livsengagement hos voksne i udsatte positioner?

Æstetik som sanselig erkendelse

Begrebet æstetik er forbundet med en særlig form for erkendelse – en sanselig erkendemåde, der adskiller sig fra den logiske og rationelle (Kyndrup, 2008). Æstetisk erfaring er ikke primært begrebslig, men kropslig, stemt og følelsesmæssigt forankret. Denne forståelse genfindes i Kofoeds Skoles tilgang, hvor kunstnerisk arbejde giver adgang til erfaringer, som ikke nødvendigvis kan artikuleres sprogligt

I æstetisk erfaring hæves mennesket midlertidigt ud af hverdagens instrumentelle rationalitet. Denne suspension kan være særlig betydningsfuld for mennesker, hvis livsverden er præget af social marginalisering og psykisk sårbarhed.

En deltager formulerer det således: "*Du kan jo smide dine følelser på et lærred på en helt anden måde, end du kan forklare dem.*" Her bliver kunst et alternativt erkendelsesrum – ikke som terapi i snæver forstand, men som en måde at fastholde og forme emotionelle erfaringer i en ydre form.

Selvforglemmelse og emotionel integration

Selvforglemmelse kan være et mål i undervisningen på kunst- og musikholdene. Selvforglemmelse indebærer ikke flugt fra virkeligheden, men en intens tilstedeværelse i den æstetiske proces.

En ung deltager fra kunstværkstedet fortæller, at han gennem arbejdet har opnået øget koncentration: "*Nu er jeg oppe på at kunne arbejde her fem timer i træk.*" Den æstetiske aktivitet fungerer her som regulerende praksis, der understøtter sanseintegration og emotionel stabilisering. Funch (1997; 2007) argumenterer for, at den æstetiske oplevelse kan indebære en emotionel konstituering, hvor et endnu ikke artikuleret følelsesmæssigt tema fastholdes i en ydre form. Kunstoplevelsen – eller den kunstneriske proces – bidrager dermed til øget personlig integritet og eksistentiel sammenhæng. På Kofoeds Skole bliver denne proces ikke eksplicit terapeutiseret, men integreret i hverdagspraksis. Selvforglemmelsen fungerer som indirekte hjælp til selvhjælp.

Sanseintegration og æstetiske miljøer

Sanseintegrationsteori (Ayres, 2007) peger på betydningen af organiserede og meningsfulde sanseindtryk for mental og social udvikling. For mennesker med psykisk sårbarhed kan overstimulering eller sensorisk kaos føre til uro og tilbagetrækning. Læringen sker i processer, hvor man arbejder fælles om temaer f.eks. solen, eller individuelt i egne arbejder. I arbejdet får eleven feedback på eget arbejde fra dels lærer, samt andre elever. Teoretisering og perspektivering kan være en del af læringsprocessen. Fællesskab i form af fælles udstillinger eller fællesorganiseringer bliver også muligt i arbejdsrummet/fællesskabet. Kofoeds Skoles prioritering af æstetiske rammer – lyse atelierer, kunst på væggene, gennemtænkt arkitektur – kan forstås som en pædagogisk strategi, der understøtter regulering og orientering. Ifølge skolens egne evalueringer kvitterer deltagerne ved at tage ansvar for rammerne. Æstetik bliver således også en praksis for medborgerskab og fælles ejerskab.

Chi te
cogno
Kotoa

Kunst, fællesskab og kulturel deltagelse

Kunstneriske aktiviteter på Kofoeds Skole er forankret i fællesskaber (undervisningssituationer). Her etableres relationer omkring noget tredje – værket, musikken, processen – frem for omkring problemer. En deltager beskriver: *"For mig er det vigtigt og inspirerende at være i et fællesskab og skabe noget sammen."*

Funch og Moutamid (2012) dokumenterer i deres pilotprojekt med unge fra Kofoeds Skoles ungdomsboliger, hvordan kunstoplevelser kan skabe refleksion, håb og fremtidslegitimering. Kunstens betydning ligger ikke i direkte læringseffekter, men i dens evne til at åbne eksistentielle horisonter og stimulere følelsesmæssig dannelse. I projektet var det ikke kun udøvende kunst, men også kunst oplevelser f.eks. teater og kunstmusser, der var med til at understøtte den pædagogiske proces.

Ziehe (2017) peger på, at moderne mennesker er underlagt en øget orienteringsbyrde. I denne kontekst kan kunstneriske fælles oplevelser fungere som alternative orienteringsrum, hvor identitet ikke alene defineres gennem præstation og funktionalitet.

Audiens og myndiggørelse

Begrebet audiens beskriver en anerkendende lydhørhed, hvor afsenderen får mulighed for at fremtræde som legitim aktør. I æstetiske sammenhænge indebærer audiens, at publikum lytter uden afbrydelse og møder udtrykket med respekt. Dette kan sker i en læringssituationeller ved en elevs udstillinger.

Når Kofoeds Skole arrangerer udstillinger og koncerter, skabes der audiens omkring deltagernes værker. En deltager udtrykker: *"Det betyder faktisk meget, at det er ægte kunst, at det ikke er institutionel udsmykning."* Kunstens status som kunst – og ikke som beskæftigelsesprojekt – er central for oplevelsen af værdighed.

I forlængelse af Bylovs (2011) betoning af brugerens stemme kan audiens forstås som myndiggørende praksis. Deltagerne positioneres som kulturproducenter snarere end klienter.

"Jeg er ikke kontanthjælpsmodtager, Jeg er kunstner", som en deltager udtrykte det.

Institutionel æstetik og kulturhistorisk selvforståelse

Udgivelsen af bogen *Kofoeds Skole og Kunsten* (Olsen 2022) udgør et supplement til forståelsen af æstetik som integreret del af skolens identitet og historie. Bogen tager udgangspunkt i den kunst, der fysisk befinder sig på Kofoeds Skole, eller som relaterer sig til skolens social- og kulturhistorie. Omkring 80 øvrige kunstnere – anerkendte såvel som mindre kendte – omtales.

Arbejdet med bogen synliggjorde, at kunstens tilstedeværelse på Kofoeds Skole rækker langt tilbage i historien og at skolens sociale praksis gennem tiden har været vævet sammen med kunstneriske miljøer. Historier, anekdoter og arkivalske fund dokumenterer, at kunst ikke blot har været udsmykning, men en del af skolens selvforståelse. I starten af 70'erne lå Kofoeds Skole stadig på Christianshavn. Stofmisbrugerne var begyndt at komme på Kofoeds Skole, og de var for manges vedkommende involveret i musik og billedkunst i den nye ungdomskultur i 60'erne. Stofferne og det kreative hørte dengang sammen. Kofoeds Skole tog udgangspunkt i dette, og tilbød undervisning i disse mere kreative aktiviteter. Dette bliver igangsættelsen af mere struktureret undervisning i billedkunst, musik etc.. Man kan se de nye tider komme i en avisartikel fra Aktuelt, hvor "hashrygerne har lavet et psykedelisk sneglehus" til en juleudstilling. En anden udstilling hed 'Følelsernes Tårn'. I arkiverne findes en omtalt abstrakt billedkunst udstilling i 'Mælke-poppen' i lokalerne på Christianshavn. Her er blandt andet omtalt et debatarrangement i forbindelse med udstillingen, som har overskriften 'Hvad kan kunsten forlange af sit publikum'. Ved en af disse udstillinger udtalte forstander Erhard Jørgensen. at "*De 'kunstneriske' udfoldelser er sammen med diskussioner af ofte provokerende karakter led i et forsøg på at få de ca. 3000 elever på skolen til at opleve sig selv på en ny måde".*

Set i et æstetisk-pædagogisk perspektiv illustrerer denne proces en bevægelse fra implicit til eksplicit æstetisk bevidsthed. Kunsten var allerede til stede, men ikke fuldt artikuleret som del af institutionens identitet. Gennem registrering, kuratering og formidling bliver kunsten en refleksiv del af skolens praksis.

I et bredere kulturteoretisk perspektiv kan *Kofoeds Skole og Kunsten* forstås som en institutionel selvfortælling, hvor æstetikken ikke blot fungerer som metode, men som del af en kulturel arv. Ved at dokumentere og æstetisk bearbejde sin egen kunsthistorie positionerer Kofoeds Skole sig som kulturinstitution såvel som social institution. Denne dobbelte position udfordrer

forestillingen om, at sociale tilbud primært er funktionelle eller kompenserende. I stedet fremstår æstetikken som en af flere bærende strukturer i skolens historiske og samtidige praksis.

Æstetik som lokal forankring og naboskab

Kofoeds Skoles kunstneriske engagement retter sig ikke alene indad mod deltagernes dannelsesprocesser eller institutionens selvforståelse, men også udad mod det omkringliggende samfund. Kunsten bliver en aktiv ressource i relationen til omgivelserne og bidrager til at repositionere skolen fra at være et socialt tilbud med potentielle naboskabs udfordringer til at være en æstetisk og kulturel aktør i bydelen.

Historisk og aktuelt har sociale institutioner ofte været forbundet med ambivalente naborelationer. Den velkendte Nimby effekt (*Not in my back yard).* Kofoeds Skole har imidlertid målrettet arbejdet på at fremstå som en æstetisk ressource i lokalområdet. Dette ses blandt andet i udsmykninger og kunstprojekter som værker af HuskMitNavn, gavlmaleri af Halfdan Pisket og installationen *Kofoeds Cigar* af Randi & Katrine. Disse værker fungerer ikke blot som intern udsmykning, men som visuelle markører i det offentlige rum, der inviterer til nysgerrighed og dialog. Etableringen af et galleri (Galleri Underkant) udgør ligeledes en vigtig bro mellem skole og bydel. Her kan deltagerne udstille egne værker, og lokale beboere inviteres indenfor som publikum. Dermed etableres en dobbeltsidet bevægelse: I en tale ved indvielsen blev det udtryk på følgende måde; *"Med galleriet tilbyder Kofoeds Skole en udstillingsplatform for kreative sjæle såvel fra skolen som fra det omgivende København. Her kan skolen og lokalområdet mødes og få en forståelse af hinanden*". Deltagerne træder frem som kunstnere i et offentligt rum, og lokalsamfundet møder Kofoeds Skole gennem æstetiske erfaringer frem for gennem stereotype forestillinger om social udsathed.

I et kulturteoretisk perspektiv kan denne strategi forstås som en omkodning af institutionel identitet gennem symbolsk og æstetisk kapital. Kunsten bidrager til at skabe nye betydningslag omkring skolen og reducerer risikoen for stigmatisering. Samtidig styrkes deltagernes oplevelse af at indgå i et større kulturelt fællesskab.

Æstetikken fungerer her som social mediator: Den forbinder institution og omgivelser gennem fælles oplevelser og åbne udstillingsrum. Kofoeds Skoles arbejde viser dermed, at æstetisk praksis ikke alene har individuel og intern pædagogisk betydning, men også kan spille en central rolle i lokal forankring og by kulturel udvikling.

Æstetik som korrektiv til instrumentalisering

Kofoeds Skoles praksis udfordrer en instrumentel forståelse af pædagogik, hvor aktiviteter legitimeres gennem målbare effekter. I stedet fremhæves æstetikken som intrinsisk gode – noget, der har værdi i kraft af sig selv (Nielsen, 2000). Kofoeds Skoles erfaringer understøtter, at kunst og æstetik kan bidrage til emotionel integration, selvforglemmelse, fællesskab og kulturel repositionering. Disse dimensioner lader sig vanskeligt reducere til lineære kausalitetsmodeller, men fremstår som afgørende for menneskelig værdighed og livsengagement.

Art Brut, outsiderkunst og inklusiv kunst i en socialpædagogisk kontekst

At mennesker i sårbare livssituationer skaber kunst, er ikke et nyt fænomen. Tværtimod har denne form for kunstproduktion en tydelig plads i kunsthistorien. Den franske kunstner Jean Dubuffet introducerede i midten af det 20. århundrede begrebet *Art Brut* (Dubuffet 1949) til at beskrive billeder og visuelle udtryk skabt af mennesker uden formel kunstnerisk uddannelse – blandt andet børn, psykiatriske patienter og andre, der stod uden for kunst institutionernes etablerede normer.

I beslægtede sammenhænge anvendes begrebet *outsiderkunst* (Cardinal 1972). Outsiderkunst beskrives ofte som et produkt af et autentisk skabelses instinkt, hvor udtrykket ikke er styret af akademiske standarder eller kunstteoretiske konventioner, men udspringer af personlig nødvendighed, fantasi og skaberglæde. I Danmark kan Gaia-bevægelsen og Museum Ovartaci ses som institutionelle udløbere af denne tradition.

I nyere kunst- og kultur praksisser anvendes også begrebet *inclusive art* (Fox 2015), hvor kunst forstås som et middel til social inklusion. Her udvikles kunstprojekter i samarbejde med mennesker i udsatte positioner, både for at skabe deltagelsesmuligheder og for at synliggøre sociale problemstillinger gennem æstetiske udtryk.

En tredje tilgang knytter sig til kunstens mulige terapeutiske dimension. Inden for kunstterapi betragtes den kreative proces som en måde at bearbejde følelser, erfaringer og livskriser på. Selvom Kofoeds Skoles praksis ikke primært er organiseret som terapi, viser erfaringerne fra værkstederne, at kunstnerisk arbejde kan have regulerende og styrkende betydning for deltagernes livsoplevelse.

Kofoeds Skole positionerer sig imidlertid ikke entydigt inden for én af disse traditioner. Skolens pædagogiske udgangspunkt er snarere, at den enkelte deltager skal have mulighed for at forbedre sin livssituation, realisere sine drømme og udvikle sine kompetencer gennem praktisk arbejde – også i kunstneriske sammenhænge. Hvordan den enkelte definerer sin kunst, overlades til kunstneren selv.

For mange deltagere bliver kunst skabelsen en kilde til hverdagsglæde, mening og identitet. Den kreative proces giver mulighed for at omsætte erfaringer, stemninger og fortællinger til visuelle former. Samtidig indgår værkerne i en større institutionel og social fortælling.

Hvert billede på Kofoeds Skole rummer således flere lag: det synlige motiv, de fortolkninger som beskueren kan gøre sig, og den historie, der knytter sig til værkets tilblivelse. De læringsprocesser, som er gået forud. Mange værker er forbundet med anekdoter, personlige fortællinger og overleveringer om de mennesker, der har skabt dem. Kunstværkerne bliver dermed ikke blot æstetiske objekter, men bærere af livshistorier og institutionel hukommelse.

Konklusion

Artiklen har analyseret kunst og æstetik som socialpædagogisk strategi på Kofoeds Skole. Gennem begreber som sanselig erkendelse, selvforglemmelse, sanseintegration, audiens og myndiggørelse er det vist, hvordan æstetiske processer kan understøtte emotionel integration og livsengagement hos udsatte voksne. Kofoeds Skoles praksis kan forstås som et bidrag til en æstetisk orienteret socialpædagogik, hvor kunstens intrinsiske værdi anerkendes. I en velfærdsstat præget af mål- og effektstyring repræsenterer denne tilgang et nødvendigt korrektiv, der insisterer på, at menneskelig dannelse ikke kan reduceres til funktionalitet alene.

Det sociale tilbud Kofoeds Skole
Grundlagt 1928 af Hans Christian Kofoed

Kofoeds Skoles indsats spænder over
Værksteder, undervisning (herunder kunst, grafik, keramik, skrivning og teater), botilbud for unge hjemløse og grønlandske kvinder, rådgivning (juridisk -, psykiatrisk -, familie - og socialrådgivning), kontaktsteder for udsatte grønlændere.

3600- 3900 personer af alle køn og mange forskellige etniciteter bruger Kofoeds Skole hvert år.

Der findes Kofoeds Skole i København, Aarhus, Aalborg og Nuuk.

Litteratur

Ayres, A. J. (2007). *Sanseintegration hos børn* (2. udg.). Hans Reitzels Forlag.

Bylov, F. (2011). Den store løsladelse – historien om brugerstemmens opståen og vækst. *Udvikling – Tidsskrift om udviklingshæmmede*, 4.

Cardinal, R. (1972) Outsider art Littlehampton Book Services Ltd

Dubuffet Jean Brut (1949) Préféré aux arts culturels Galerie René Drouin,

Fox, A. & MacPherson, H. (2015) *Inclusive Arts Practice and Research: A Critical Manifesto*, Routledge

Funch, B. S. (1997). *Den æstetiske oplevelse – en psykologisk analyse*. Gyldendal.

Funch, B. S. (1997). The Psychology of Art Appreciation. København: Muse um Tusculanum Press. Funch. B. S. (2007). A psychological theory of the aesthetic experience. In L. Dorfman, C. Martindale & V. Petrov (Eds.), Aesthetics and innovation, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing

Funch, B. S., & Moutamid, M. E. (2012). Kunst og æstetik som socialpædagogisk strategi. *Psyke & Logos*, 33(2), 437–451.

Kyndrup, M. (2008). *Den æstetiske relation*. Gyldendal.

Langager, S. (2020) Dobbelt spor. Socialpædagogik, kunst og æstetik –et essay Dansk Pædagogisk Tidskrift

Nyander Poulsen, T. (2019) Kunst og æstetik som socialpædagogisk strategi kap 23 i Social – og specialpædagogik i pædagoguddannelsen Hans Reitzels forlag

Nielsen, H. K. (2000). Æstetisk erfaring og moderne dannelse. I M. Kyndrup & C. Madsen (red.), *Æstetisk teori?* Aarhus Universitetsforlag.

Olsen, R. & Blomqvist, A. (2022) Kofoeds Skole og kunsten Kofoeds Skoles forlag

Olsen, R. (2021) Kunst, æstetik og pædagogik (Antologi) Kofoeds Skole forlag

Ziehe, T. (2017). Normale læringsproblemer i ungdommen. I K. Illeris (red.), *49 tekster om læring*. Samfundslitteratur.

Robert Olsen

Forstander for Mændenes Hjem (1993- 2011) og Kofoeds Skole (2011- 2026).

Medlem af forskellige råd og bestyrelser gennem årene; Rådet for Socialt udsatte, Regeringens ekspertudvalg om Kokain, Frivilligrådet i Københavns kommune, Hjem til alle alliancen, Hus Forbi (formand), Socialpolitisk Forening (formand) m.m.

Forfatter til både faglige, historiske og skønlitterære artikler og bøger